LITEKO Lietuvos teismų informacinė sistema

Vieša sprendimų paieška

Greita paieška Detali paieška Pagalba

Pavadinimas: [2015-09-25][nuasmeninta nutartis byloje][e3K-3-483-421-2015].docx
Bylos nr.: e3K-3-483-421/2015
Bylos rūšis: civilinė byla
Teismas: Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Raktiniai žodžiai:
Teisiniai terminai:
Šalys:

Vardas/Pavardė/Pavadinimas	Kodas	Byloje kaip
INTERPERFORMANCES INC.		pareiškėjas

Kategorijos:

10. BYLOS SU TARPTAUTINIU ELEMENTU

10.5. Bylos, kuriose spręsta dėl užsienio valstybių teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo ir vykdymo

3. CIVILINIS PROCESAS

3. CIVILINIS PROCESAS

3.6. Tarptautinis civilinis procesas

3.6. Tarptautinis civilinis procesas

3.6.1. Tarptautinis civilinis procesas:

3.6.1. Tarptautinis civilinis procesas:

3.6.1.3. Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti:

3.6.1.3. Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti:

3.6.1.3.2. Kitų užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti

3.6.1.3.2. Kitų užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti

Civilinė byla Nr. 3K-3-483-421/2015
Proceso Nr. 2-60-3-00071-2014-6
Procesinio sprendimo kategorija 3.6.1.3.2 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2015 m. rugsėjo 25 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų: Sigito Gurevičiaus (kolegijos pirmininkas), Donato Šerno (pranešėjas) ir Dalios Vasarienės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal **pareiškėjos Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovės „Interperformances Inc.“** kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 29 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjos Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovės „Interperformances Inc.“ prašymą pripažinti ir leisti

vykdyti Lietuvos Respublikoje Šveicarijos Konfederacijos Tičino kantono prekybos, pramonės ir amatų rūmų arbitražo teismo 2013 m. lapkričio 14 d. sprendimą, priimtą byloje dėl netesybų, palūkanų bei arbitražo išlaidų atlyginimo priteisimo; suinteresuotas asmuo – R. J.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą ir leidimą vykdyti, aiškinimo bei taikymo.

Pareiškėja Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovė „Interperformances Inc." kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą, prašydama pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Šveicarijos Konfederacijos Tičino kantono prekybos, pramonės ir amatų rūmų arbitražo teismo 2013 m. lapkričio 14 d. sprendimą, kuriuo pareiškėjai iš suinteresuoto asmens R. J. priteista 325 000 Eur sutartinių netesybų, 5 proc. metinių palūkanų, skaičiuojant nuo 2011 m. rugsėjo 30 d., taip pat 49 605 Šveicarijos frankai arbitražo išlaidų (toliau – ir arbitražo sprendimas).

Nagrinėjamoje byloje tarp pareiškėjos ir suinteresuoto asmens R. J. kilo ginčas dėl nurodyto arbitražo teismo sprendimo atitikties viešajai tvarkai. Byloje nustatyta, kad pareiškėja (agentas) ir suinteresuotas asmuo (žaidėjas) 2003 m. lapkričio 18 d. sudarė sutartį (toliau – ir Sutartis), kuria pareiškėja, *inter alia*, įsipareigojo atstovauti, patarti, konsultuoti ir padėti suinteresuotam asmeniui prisistatyti krepšinio komandoms, kiek tai susiję su žaidėjo paslaugomis ir (arba) derybomis ir bet kokių žaidėjo sutarčių dėl žaidėjo teikiamų paslaugų sudarymu. Pagal šios sutarties nuostatas sutarties galiojimo laikotarpis skaičiuojamas nuo jos sudarymo dienos ir tęsiasi vienerius metus arba žaidėjo vardu sudarytos sutarties (kontrakto) laikotarpį, atsižvelgiant į tai, kuris laikotarpis yra ilgesnis. Vėliau ši sutartis laikoma savaime pratęsta kas kartą vieneriems metams, išskyrus atvejus, kai raštu pranešama apie atsisakymą tai padaryti. Pranešimas dėl atsisakymo pratęsti Sutartį gali būti pateikiamas likus 15 dienų iki nurodyto laikotarpio pabaigos. Jeigu sutartis nutraukiama iki minėto 15 dienų nutraukimo laikotarpio (lango periodo), atstovui nedelsiant sumokami dvidešimt penkių procentų (25 proc.) nuo bendros paskutinės sutarties, dėl kurios atstovas susiderėjo, sumos dydžio iš anksto aptarti nuostoliai (angl. *liquidated damages*).

II. Lietuvos apeliacinio teismo nutarties esmė

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2014 m. gruodžio 29 d. nutartimi atsisakė pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Šveicarijos Konfederacijos Tičino kantono prekybos, pramonės ir amatų rūmų arbitražo teismo 2013 m. lapkričio 14 d. sprendimą.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad atmeta suinteresuoto asmens argumentus, kuriais įrodinėjama, kad tokio pobūdžio teismo procese, esant išimtinėms aplinkybėms, galimas arbitražo teismo jau išnagrinėtos sutarties ar atskirų jos elementų pakartotinis nagrinėjimas ar vertinimas, nes teismo procesas dėl užsienio valstybėje priimto arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti bei šio proceso metu atliekamas patikrinimas nėra tapatus teismo procesinio sprendimo peržiūros apeliacine tvarka esmei bei riboms. Sutartis, iš kurios kylantį ginčą nagrinėjo bei dėl kurios pasisakė užsienio valstybės arbitražas, nepatenka į Lietuvos apeliacinio teismo atliekamos peržiūros ribas. 1958 m. Niujorko konvencijos V straipsnis nustato baigtinį nepripažinimo pagrindų sąrašą, o arbitražo sprendimo nepripažinimas kitokiais, nei nustato minėtas tarptautinės teisės aktas, pagrindais *de facto* reiškia valstybės, prisijungusios prie šio dokumento, prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų nesilaikymą. Kartu teismas pabrėžė, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą nagrinėjantis teismas, nustatęs, kad užsienio arbitražo sprendimas dėl vienokių ar kitokių priežasčių, įskaitant priežastis, susijusias su šalių sutartiniais santykiais, akivaizdžiai prieštarauja viešajai tvarkai, nesant objektyvaus poreikio tokios išvados padarymui atlikti išsamią arbitražo sprendimo bei teisinio reglamentavimo analizę, gali atsisakyti jį pripažinti ir leisti vykdyti. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal CK 2.166 straipsnio 1 dalį, reglamentuojančią terminuotos komercinio atstovavimo sutarties nutraukimo tvarką, apibrėžtam terminui sudarytą sutartį kiekviena šalis turi teisę nutraukti prieš terminą, jeigu tam yra svarbių priežasčių. Atsisakymas nuo šios teisės negalioja. Iš anksto aptartų nuostolių (angl. *liquidated damages*) instituto paskirtis yra grynai kompensuojamojo pobūdžio. Tai reiškia, kad šis institutas iš esmės negali būti naudojamas bausti. Tuo atveju, jeigu pinigų suma, sutartyje

nurodyta kaip *liquidated damages,* nėra proporcingai susijusi su žalos, kilusios ar galėjusios kilti dėl sutarties pažeidimo, dydžiu, ši nuostata yra laikoma bauda. Teisėjų kolegija konstatavo, kad: a) atstovavimo Sutartyje nustatytas 15 dienų pranešimo terminas yra skirtas ne agentui nuo siurprizinio sutarties nutraukimo apsaugoti, bet krepšininko (atstovaujamojo) galimybėms nutraukti atstovavimo Sutartį apsunkinti; b) sutartyje nustatytų netesybų funkcija yra ne kompensuojamojo, bet iš esmės baudinio pobūdžio (pasitelkta atstovaujamajam atgrasinti nuo sutarties nutraukimo), akivaizdu, jog užsienio valstybės arbitražo sprendimas, kuriuo pagal tokio turinio sutarties sąlygas (Sutarties II dalies paskutiniame sakinyje išdėstytos sąlygos pagrindu) priteistos tam tikros pinigų sumos, prieštarauja viešajai tvarkai, dėl to pareiškėjos prašymas pripažinti ir leisti vykdyti šį sprendimą negali būti tenkinamas.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį argumentai

Pareiškėja Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovė „Interperformances Inc.“ kasaciniu skundu prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 29 d. nutartį ir priimti naują nutartį – leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Šveicarijos Konfederacijos Tičino kantono prekybos, pramonės ir amatų rūmų arbitražo teismo 2013 m. lapkričio 14 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

1. Vertinant arbitražo teismo sprendimą Niujorko konvencijos V straipsnyje išvardytais pagrindais, teismo atliekamas vertinimas jokiais atvejais negali būti toks išsamus, kad prilygtų arbitražo teismo sprendimo ar kai kurių jame nagrinėtų klausimų peržiūrėjimui iš esmės. Teismas negali pakeisti arbitražo nustatytų faktinių aplinkybių kitomis aplinkybėmis bei atlikti kitokią tų aplinkybių teisinę kvalifikaciją, nei ją atliko arbitražo teismas. Kartu šalių pasirinktas ginčo sprendimo būdas arbitražu neturėtų sukurti sąlygų pažeisti fundamentalias viešosios tvarkos taisykles, todėl užsienio arbitražo sprendimo analizė galima tokia apimtimi, kiek ji skirta įvertinti galimą viešosios tvarkos pažeidimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *pagal pareiškėjo L. B. prašymą*, bylos Nr. 3K-3-363/2014). Lietuvos apeliacinis teismas analizavo ir aiškino Sutarties nuostatas tokia apimtimi, kuri prilygsta arbitražo teismo sprendimo peržiūrėjimui iš esmės, t. y. atliko kitokią aplinkybių teisinę kvalifikaciją, skirtingai vertindamas Sutarties II dalies nuostatas dėl žalos pareiškėjai atlyginimo, nei tai atliko arbitražo teismas. Arbitražo teismas sprendime pasisakė, kad nemato teisinio pagrindo ar pateisinimo, dėl kurio jis neturėtų patvirtinti Sutartimi išreikštų šalių sprendimų, susijusių su išieškotinos žalos principu ir suma. Be to, Lietuvos apeliacinis teismas vadovavosi Lietuvos Respublikos ar kitų šalių (Jungtinės Karalystės) teise, nors pareiškėja ir suinteresuotas asmuo susitarė, kad ginčus, kylančius iš šios Sutarties ar su ja susijusius, galutinai nagrinėja vienas arbitras pagal Šveicarijos teisę. Lietuvos apeliacinis teismas, pažeisdamas CPK 809 straipsnį, 810 straipsnio 4 dalį, Komercinio arbitražo įstatymo 51 straipsnį, Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo V straipsnio 2 dalies b punktą bei nukrypdamas nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, iš naujo išsprendė bylą iš esmės, nors nagrinėdamas arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą tokios teisės neturėjo.

2. Lietuvos apeliacinis teismas skundžiamoje nutartyje kaip pagrindą nepripažinti ir neleisti vykdyti Lietuvos Respublikoje arbitražo sprendimo, kaip prieštaraujančio viešajai tvarkai, nurodė tai, kad pagal šio teismo Sutarties aiškinimą jos II dalis dėl žalos atlyginimo pareiškėjai nėra vykdytina, nes ji vertintina ne kaip kompensuojamoji, o kaip baudinė, nesusijusi su nuostolių atlyginimu. Skirtingas Lietuvos apeliacinio ir arbitražo teismų atliktas Sutarties nuostatų aiškinimas ir vertinimas negali reikšti arbitražo teismo sprendimo prieštaravimo viešajai tvarkai. Sutarties II dalies nuostata dėl žalos atlyginimo nėra siekiama jokių neteisėtų, viešajai tvarkai prieštaraujančių tikslų.

Atsiliepimu į kasacinį skundą suinteresuotas asmuo R. J. prašo skundą atmesti, šį prašymą motyvuodamas tokiais argumentais:

1. Lietuvos apeliacinis teismas, cituodamas arbitražo sprendime padarytas išvadas, taip pat Sutarties, kurios pagrindu priimtas arbitražo sprendimas, nuostatas, ginčo iš naujo neišnagrinėjo, arbitražo sprendimo nepakeitė, tik nustatęs, kad arbitražo sprendimas akivaizdžiai prieštarauja Lietuvos Respublikoje įtvirtintai viešajai tvarkai, nurodė motyvus, pagrindžiančius tokią išvadą.

2. Teismas atsisakė vertinti Sutarties nuostatas ir nurodė, kad vertinama gali būti tik arbitražo sprendimo atitiktis viešajai tvarkai. Arbitražo sprendime teismas nenagrinėjo aplinkybių, ar Sutarties nuostatos, įtvirtinančios galimybę ją nutraukti tik per vieną 15 dienų laikotarpį per metus ir nustatančios 25 proc. dydžio

baudą už Sutarties nutraukimą nesilaikant minėtos tvarkos, prieštarauja viešajai tvarkai, yra sąžiningos ir protingos. Lietuvos apeliacinis teismas turėjo teisę visapusiškai susipažinti su arbitražo sprendimu ir kitais bylos įrodymais ir juos nutartyje įvertinti viešosios tvarkos pažeidimo aspektu. Šalių sutartinių santykių vertinimas nutartyje atliktas siekiant išsiaiškinti, ar arbitražo sprendimu Sutarties pagrindu priteista bauda yra lupikavimas. Teismas nevertino, ar arbitražo sprendimas priimtas laikantis Sutarties nuostatų, ar teisingai nustatytos faktinės aplinkybės, ar tinkamai ginčui taikyta materialinė teisė, ar Sutarties nuostatos yra galiojančios, ar pareiškėjas turi teisę reikalauti Sutartyje nustatytos baudos, ar suinteresuotas asmuo laikėsi Sutartyje nustatytos nutraukimo procedūros. Nustatęs, kad arbitražo sprendimu Sutarties pagrindu iš suinteresuoto asmens priteista suma yra bauda, skirta atgrasinti nuo Sutarties nutraukimo, teismas teisingai sprendė, kad arbitražo sprendimas akivaizdžiai prieštarauja viešajai tvarkai, todėl negali būti pripažintas ir leidžiamas vykdyti Lietuvos Respublikoje. Teismas neprivalėjo vadovautis Šveicarijos teise, nes vertino ne Sutartį, o arbitražo sprendimą jo prieštaravimo viešajai tvarkai aspektu. Sąvoka „viešoji tvarka“ tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje aiškinama kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyviąsias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Algirdo Vaičio individuali įmonė v. Kazimierz Czarniecki firma „Schwarz“*, bylos Nr. 3K-3-612/2004; 2006 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *pagal Duke Investment Limited pareiškimą*, bylos Nr. 3K-7-179/2006; kt.).

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl draudimo iš esmės peržiūrėti arbitražo teismo sprendimo turinį

Kasaciniame skunde teigiama, kad Lietuvos apeliacinis teismas skundžiamoje nutartyje pakartotinai vertino šalių ginčo aplinkybes, aiškino šalių sudarytos Sutarties nuostatas tokia apimtimi, kuri prilygsta arbitražo teismo sprendimo peržiūrėjimui iš esmės. Teisėjų kolegija su šiais kasatorės argumentais iš esmės sutinka.

Teisėjų kolegija pažymi, kad vienas pagrindinių tarptautinio arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimų būdo, efektyvumo užtikrinimo principų yra draudimas peržiūrėti arbitražo teismo sprendimo turinį. Iš Niujorko konvencijos teksto matyti, kad nenustatyta galimybė peržiūrėti arbitražo sprendimo turinio netgi tada, kai padaryta fakto ar teisės taikymo klaidų. Siekiant užtikrinti arbitražo sprendimų galutinumą, maksimaliai sumažinama teismų intervencija juos vertinant ir pripažįstama arbitražo procedūrų autonomija. Kasacinis teismas savo praktikoje yra nurodęs, kad bendrasis draudimas atliekant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo procedūrą peržiūrėti sprendimą iš esmės (pranc. *révision au fond*) išreiškia arbitražo, kaip alternatyvaus valstybiniams teismams ginčų sprendimo būdo, esmę. Toks peržiūrėjimas reikštų, kad, nepaisant to, jog šalių ginčas išspręstas jų pasirinktu būdu, vėliau atliekama visapusiška teisminė kontrolė pakeistų alternatyvioje jurisdikcijoje priimtą sprendimą. Galimybė peržiūrėti arbitražo sprendimą paneigtų sutartinį ir privatų arbitražo procedūros pobūdį bei neleistų šalims pasinaudoti tais privalumais, kurių šalys siekė perduodamos ginčą spręsti arbitražui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *pagal pareiškėjo L. B. prašymą*, bylos Nr. 3K-3-363/2014). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2012 m. liepos 13 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *pagal pareiškėjo UAB „Varėnos pienelis“ skundą*, bylos Nr. 3K-3-370/2012, taip pat pažymėjo, kad teismas, spręsdamas, ar arbitražo teismo sprendimas neprieštarauja viešajai tvarkai, nesprendžia, ar arbitražo teismas tinkamai nustatė faktines aplinkybes ir tinkamai jas vertino, nenagrinėja, kaip buvo tiriami įrodymai arbitražo procese, taip pat nevertina, ar tinkamai buvo taikytos proceso ir materialiosios teisės normos, nes arbitražo teismo turinio vertinimas nepatenka į viešosios tvarkos išlygą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *pagal pareiškėjo L. B. prašymą*, bylos Nr. 3K-3-363/2014), be kita ko, nurodyta, kad tais atvejais, kai viešosios tvarkos pažeidimą galimai lemia arbitražo teismo neanalizuotos aplinkybės ir netirti įrodymai, teismas, vertindamas arbitražo teismo sprendimą viešosios tvarkos aspektu, gali įtraukti į savo vertinimą faktus, kurių nevertino arbitražas, priimdamas sprendimą, ir tirti įrodymus, kurių jis netyrė. Kartu

kasacinis teismas nurodė ir tokių įrodymų tyrimo atvejų pavyzdžius: galimai paaiškėjusį arbitrų šališkumą, kitokį neteisėtą arbitrų ar šalių elgesį (pvz., duotus ar gautus kyšius, bandymą papirkti, kitas galimas arbitrų poveikio priemones), t. y. iš tikrųjų tokias aplinkybes, kurių negalima nustatyti susipažinus su arbitražo teismo sprendimo turiniu, kurios arbitrams ar šalims nebuvo žinomos priimant arbitražo teismo sprendimą. Kasacinis teismas pabrėžė, kad teismo atliekamas arbitražo teismo sprendimo vertinimas viešosios tvarkos aspektu jokiais atvejais negali būti toks išsamus, kad prilygtų arbitražo teismo sprendimo ar kai kurių jame nagrinėtų klausimų peržiūrėjimui iš esmės, ir kad teismas nesprendžia, ar arbitražo teismas tinkamai nustatė faktines aplinkybes ir tinkamai jas vertino, nenagrinėja, kaip buvo tiriami įrodymai arbitražo procese, taip pat nevertina, ar tinkamai buvo taikytos proceso ir materialiosios teisės normos. Taigi minėtoje nutartyje nenurodyta galimybė teismui tikrinti arbitražo teismo sprendimo turinio, iš naujo spręsti arbitražo teismui pateiktų klausimų, atlikti faktinių aplinkybių vertinimą. Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija atitinka ir doktrinoje išsakomą nuomonę, kad tik tais atvejais, kai tam tikri įrodymai nebuvo ir pagrįstai negalėjo būti žinomi šaliai arbitražo proceso metu, kai įrodymai atsiranda arba aplinkybės paaiškėja jau priėmus arbitražo teismo sprendimą, jomis šalis gali remtis arbitražo sprendimo pripažinimo procese (žr., pvz., Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, London, Kluwer Law International, 2009, p. 2810). Taigi teismas, nagrinėjantis užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą, pagal doktriną ir suformuotą teismų praktiką neturėtų pakartotinai nagrinėti ginčo iš esmės (*de novo*), aiškintis, ar arbitrai teisingai nustatė faktines bylos aplinkybes, ar teisingai ištyrė bei įvertino įrodymus, ar tinkamai taikė teisės normas ir pan.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija sprendžia, kad Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjamoje byloje peržengė užsienio arbitražo teismo sprendimo tikrinimo dėl galimo viešosios tvarkos pažeidimo ribas, nutartyje pakartotinai vertino ir kvalifikavo tarp šalių Sutarties pagrindu susiklosčiusius santykius, šios Sutarties sąlygas, jų tikslą ir prasmę. Lietuvos apeliacinis teismas skundžiamoje nutartyje kvalifikavo tarp Sutarties šalių susiklosčiusius santykius kaip komercinį atstovavimą CK prasme, atsižvelgdamas į CK nuostatas ir remdamasis kai kurių užsienio valstybių nacionalinių teisės aktų nuostatomis, vertino tokių sutarčių nutraukimo sąlygų tikslą ir prasmę, šalių sudarytos sutarties nutraukimo sąlygos santykį su šalių iš anksto aptartais nuostoliais dėl tokios sąlygos nesilaikymo ir priėjo prie kitokių išvadų nei arbitražo teismas, t. y. kad Sutarties sąlyga dėl lango periodo yra skirta žaidėjo galimybėms nutraukti Sutartį apsunkinti, o iš anksto aptartų nuostolių funkcija yra iš esmės baudinio pobūdžio – skirta žaidėjui nuo tokios sutarties nutraukimo atgrasinti. Lietuvos apeliacinis teismas nutartyje taip pat konstatavo, kad Sutarties II straipsnyje nustatytų netesybų dydis apskritai nesusijęs su agento realiai ar potencialiai patirtais nuostoliais, todėl akivaizdu, kad tokio pobūdžio sutartine nuostata iš tiesų siekiama apsunkinti žaidėjo galimybes nutraukti sutartį ir jį nubausti. Kasacinio teismo teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad arbitražo sprendime pateiktame agento liudijime yra argumentų, kokius nuostolius, jo nuomone, pareiškėja patyrė žaidėjui nutraukus Sutartį nesilaikant įspėjimo termino. Agento teigimu, Sutartyje įtvirtinti iš anksto aptarti nuostoliai susiję su žaidėjo verte rinkoje, todėl yra protingi, agentas nurodė, kad jis pareiškėjos vardu suderėjo žaidėjo ir Valensijos krepšinio klubo sutartį dvejiems metams, todėl turi teisę gauti atlygį už visą suderėtą sutarties laiką, kad veikė žaidėjo interesais ir išsiderėjo žaidėjo „išsipirkimą“ *(angl. buy-out)* už nominalią sumą. Pareiškėja arbitražo procese taip pat nurodė patyrusi nuostolių dėl viešo suinteresuoto asmens išėjimo iš agentūros, kadangi šio žaidėjo išėjimas ir netrukus sutarties su kitu krepšinio klubu sudarymas smukdo agentūros įvaizdį, kuriam sukurti įdedama daug darbo (14 sprendimo punktas). Šie argumentai buvo pateikti arbitražo procese ir juos vertino arbitras, todėl, kasacinio teismo teisėjų kolegijos vertinimu, teismo nutartyje dėl arbitražo sprendimo pripažinimo nėra pagrindo konstatuoti priešingai, kad priteista suma apskritai nesusijusi su agento patirtais nuostoliais.

Dėl atsisakymo pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo teismo sprendimą kaip prieštaraujantį viešajai tvarkai

Pagal Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktą valstybės narės teismas *ex officio* gali atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo teismo sprendimą, kai arbitražo teismo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja viešajai tvarkai. Nors minėtoje nuostatoje „viešosios tvarkos“ sąvoka vartojama šalies, kurioje siekiama pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo teismo sprendimą, kontekste, tiek doktrinoje, tiek užsienio teismų praktikoje, tiek ir nuosekliai formuojamoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje sutinkama, kad „viešosios tvarkos“ sąvoka turėtų būti suprantama ir aiškinama siauriau.

Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtintas atitikties viešajai tvarkai standartas užsienio teismų praktikoje formuluojamas itin siaurai. Prieštaraujančiu viešajai tvarkai gali būti laikomi tik tokie

arbitražo teismo sprendimai, kurie pažeidė pačius pamatinius ir aiškiausius teisingumo ir sąžiningumo principus arba yra aiškiai matoma arbitražo teismo korupcija; arbitražo teismo sprendimas prieštarauja pagrindiniams moralės principams; gali būti reikalaujama, kad toks pažeidimas būtų akivaizdus; taip pat yra sutinkama, kad ne bet kokios imperatyvios normos ir ne bet koks pažeidimas galėtų būti laikomas prieštaraujančiu viešajai tvarkai (žr., pvz., Kanados Aukštesniojo teisingumo teismo 1999 m. rugsėjo 22 d. sprendimą, priimtą byloje *Re Corporación Transnacional de Inversiones, S.A. de C.V. et al. v. STET International, S.p.A. et al.*; Kanados Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 21 d. sprendimą, priimtą byloje *Desputeaux v. Éditions Chouette (1987) Inc.*; Kroatijos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 30 d. sprendimą, priimtą byloje Gž 2/08-2, CLOUT Nr. 1068; Hamburgo Hanzos aukštesniojo apygardos teismo 1998 m. lapkričio 4 d. sprendimą, priimtą byloje 6 Sch 11/98 ir kt.). Pavyzdžių, kaip užsienio teismų praktikoje vertinama Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkte įtvirtinta „viešoji tvarka“, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pateikęs ir ankstesnėje savo praktikoje. Doktrinoje išdėstoma minėtus užsienio teismų sprendimus palaikanti nuomonė, kad, sprendžiant dėl galimybės atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo teismo sprendimą Niujorko konvekcijos pagrindu, viešoji tvarka turi apimti kai ką daugiau nei vien tik prieštaravimą nacionalinės teisės normoms, kėsintis ar paneigti pagrindines moralines šalies vertybes, fundamentalius ekonominės santvarkos ir veiklos principus (žr., pvz., G. B. Born. *International Arbitration: Law and Practise*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2012, p. 404; T. Varady. *International and Commercial Arbitration, a Transnational Perspective*, Third edition. 2006, USA, p. 814–822, 902–907).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat nurodyta, kad sąvoka „viešoji tvarka“ tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje aiškinama kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyviąsias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 17 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *Algirdo Vaičio individuali įmonė v. Kazimierz Czarniecki firma „Schwarz“*, bylos Nr. 3K-3-612/2004; 2006 m. kovo 7 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *pagal Duke Investment Limited pareiškimą*, bylos Nr. 3K-7-179/2006; kt.). Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad ne bet koks prieštaravimas imperatyviosioms Lietuvos Respublikos teisės normoms gali būti laikomas pakankamu pagrindu atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą. Viešosios tvarkos pažeidimu gali būti pripažįstami atvejai, kai nustatoma, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų Konstitucijos įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams ir moralės normoms, pripažįstamiems tarptautiniu mastu, taip pat kai arbitražo sprendimas ar arbitražinis susitarimas išgautas prievarta, apgaule ar grasinimu ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *pagal „Belaja Rus“ pareiškimą*, bylos Nr. 3K-3-443/2008). Atsižvelgiant į užsienio teismų sprendimus, doktriną ir ankstesnę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, susijusius su galimybe laikyti užsienio arbitražo teismo sprendimą prieštaraujančiu viešajai tvarkai, kasacinis teismas yra nurodęs, kad tiek užsienio teismų, tiek nacionalinė praktika iš esmės sutampa *„ir lemia itin siaurą tarptautinės viešosios tvarkos išlygos aiškinimą“*. Kaip pažeidžiantys viešąją tvarką galėtų būti vertinami arbitražo teismo sprendimai, kuriais sprendžiama dėl šalių teisių ir pareigų kylančių iš sutarties, kurios pats tikslas prieštarauja viešajai tvarkai (pavyzdžiui, kontrabanda, kita nelegali veikla), kai šalys vykdydamos savo sutartines pareigas elgėsi priešingai tarptautinei viešajai tvarkai – papirko asmenis, davė kyšius, veikė apgaule ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *pagal pareiškėjo L. B. prašymą*, bylos Nr. 3K-3-363/2014). Taigi užsienio arbitražo teismo sprendimo atitiktis viešajai tvarkai turi būti vertinama atsižvelgiant į šiuos principus.

Nagrinėjamoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas, atlikęs Sutarties nuostatų vertinimą konstatavo, kad Sutartyje nustatytų iš anksto aptartų nuostolių (netesybų) dydis nėra proporcingai susijęs su kilusios ar galėjusios kilti žalos dydžiu, todėl jomis siekiama apsunkinti žaidėjo galimybes nutraukti sutartį ir jį nubausti, sprendė, kad arbitražo sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog neprotingai didelės palūkanos ar delspinigiai gali būti vertinami kaip viešosios tvarkos pažeidimas, jei tai reikštų lupikavimo įteisinimą. Vis dėlto kasacinis teismas taip pat yra nurodęs, kad vien tai, jog sudarydamos sutartį šalys nustato nemažus delspinigius, nereiškia, kad užsienio arbitražo teismo sprendimas, kuriuo priteisiami tokie delspinigiai prieštarauja Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai. Spręsdamas dėl priteistų netesybų dydžio kasacinis teismas svarbiais laiko tokius kriterijus, kaip netesybų atsiradimas iš sutartinių santykių, sutartyje išreikšta šalių valia dėl netesybų dydžio, šalių santykių pobūdis, t. y. ar šalys yra verslo subjektai, turintys patirtį verslo bei derybų srityje, galintys numatyti įsipareigojimų nevykdymo pasekmes ir laisva valia pasirenkantys sutarties sąlygas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pabrėžė, kad teismas

neturėtų iš esmės paneigti šalių valios dėl atsakomybės už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 7 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *pagal Duke Investment Limited pareiškimą*, bylos Nr. 3K-7-179/2006; 2008 m. kovo 12 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *pagal „Belaja Rus" pareiškimą*, bylos Nr. 3K-3-161/2008; 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *pagal „Belaja Rus" pareiškimą*, bylos Nr. 3K-3-443/2008). Neprotingai didelių netesybų klausimas, kaip pagrindas naikinti nacionalinio arbitražo teismo sprendimą taip pat vertintas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 14 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *AB „Kauno energija" v. UAB Kauno termofikacijos elektrinė*, bylos Nr. 3K-3-104/2011. Šioje nutartyje kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad verslo subjektai, sudarydami sandorius, gali laisva valia susitarti dėl atsakomybės už sutartinių prievolių nevykdymą pobūdžio ir dydžio ir toks jų susitarimas turi būti gerbiamas, teismas neturėtų formaliais pagrindais paneigti šalių išreikštos ir suderintos valios. Verslo subjektų susitarimai, nesant išskirtinių aplinkybių, dėl kurių būtų pagrindas konstatuoti pagrindinių, svarbiausių teisės nuostatų pažeidimą, nėra viešosios tvarkos dalykas, todėl teisėjų kolegija netesybų klausimo apskritai nevertino kaip patenkančio į viešosios tvarkos sritį.

Nagrinėjamoje byloje arbitražo sprendimu iš žaidėjo yra priteisti iš anksto šalių aptarti nuostoliai dėl Sutarties nutraukimo nesilaikant Sutartyje nustatytų taisyklių. Teisėjų kolegija pažymi, kad nors Lietuvos teisinėje sistemoje nėra žinomas iš anksto aptartų nuostolių institutas (*angl. liquidated damages*), tačiau toks susitarimas nėra draudžiamas ir *per se* negali būti laikomas prieštaraujančiu viešajai tvarkai Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme. Teisėjų kolegija sutinka su skundžiamoje Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje pateiktu vertinimu, kad iš bendrosios teisės tradicijos šalių kilęs iš anksto aptartų nuostolių institutas civilinės teisės tradicijos šalyse iš esmės atitinka netesybų institutą, todėl jis nėra atsietas nuo šalių dėl sutarties nevykdymo patiriamų nuostolių. Iš anksto aptartų nuostolių institutas minimas ir *soft law* šaltiniuose, kur, be kita ko, nurodoma, kad iš anksto aptartų nuostolių suma gali būti sumažinta iki protingos sumos, kai ji yra aiškiai per didelė atsižvelgiant į patiriamus dėl neįvykdymo nuostolius ir kitas aplinkybes (žr., pvz., *Draft Common Frame of Reference* 3:712 straipsnį). Vis dėlto teisėjų kolegija pažymi, kad šalių susitarimu nustatomi iš anksto aptarti nuostoliai pasireiškia ne tik kreditoriaus tikrumu, kokios iš anksto aptartos sumos šis pažeidimo atveju gali tikėtis iš skolininko, bet ir skolininko atsakomybės apribojimu atitinkama suma, todėl jie gali būti naudingi abiem sutarties šalims.

Nagrinėjamoje byloje šalys Sutartimi sulygo, kad nutraukęs Sutartį nesilaikydamas įspėjimo periodo žaidėjas turės agentui sumokėti sumą, lygią 25 proc. paskutinės agento žaidėjo naudai suderėtos sutarties vertės. Pirma, iš arbitražo teismo sprendimo turinio matyti, kad arbitras įvertino aplinkybę, jog iš anksto aptartų nuostolių apskaičiavimo parametrai yra aiškūs, objektyvūs ir numanomi, todėl nematė pagrindo nepatvirtinti šalių sprendimo, susijusio su išieškotinos žalos principu ir suma. Arbitras sprendime taip pat vertino šiuo atveju mokėtinos sumos dydį ir nelaikė pačios sumos (325 000 Eur) per didele atsižvelgiant į didelius samdymo mokesčius ir atlyginimus profesionalaus krepšinio srityje (54–55 sprendimo punktai). Kitoks šių aplinkybių vertinimas ir konstatavimas, kad šalių sulygtos netesybos galbūt yra baudinio pobūdžio ar prilygintinos baudiniams nuostoliams (angl. *punitive damages*), būtų galimas tik iš naujo įvertinus tarp šalių susiklosčiusius teisinius santykius, Sutarties nuostatų dėl lango periodo skaičiavimo ir iš anksto aptartų nuostolių mokėjimo, buvusių ginčo objektu, turinį ir tikslus įvertinus kitaip, nei tai padarė arbitras. Teisėjų kolegijos vertinimu, tai prilygtų arbitražo teismo sprendimo peržiūrėjimui iš esmės, o tokia peržiūra, kaip jau minėta, pagal Niujorko konvencijos nuostatas nėra galima. Antra, atkreiptinas dėmesys į tai, kad nagrinėjamos bylos atveju dėl iš anksto aptartų nuostolių kaip netesybų formos sulygta specifinėje sutartyje, sudarytoje profesionalaus žaidėjo ir jo agento. Byloje nenustatyta aplinkybių, sudarančių pagrindą suinteresuotą asmenį – profesionalų žaidėją – laikyti silpnesniąja civilinių teisinių santykių šalimi. Todėl šalių sudaryta sutartis gali būti vertinama kaip sudaryta profesionalų, išmanančių tokių sutarčių specifiką, turinčių patirtį ir derybinę galią sudarant tokias sutartis, taip pat turinčių galimybę šias sutartis sudarant, vykdant ar nutraukiant pasitelkti kvalifikuotus reikiamos srities teisininkus. Tokių šalių suderinta valia dėl netesybų neturėtų būti paneigiama nesant išskirtinių aplinkybių, dėl kurių būtų pagrindas konstatuoti svarbiausių ir pagrindinių teisės nuostatų pažeidimą, o tokių aplinkybių nagrinėjamoje byloje nenustatyta. Trečia, susipažinus su arbitražo teismo sprendimu ir jame pateikta žaidėjo pozicija, nematyti, kad žaidėjas Sutarties sąlygą, nustatančią netesybas, būtų ginčijęs kaip nesąžiningą, siekęs sumažinti mokėtinų netesybų dydį tuo atveju, jei arbitras būtų nusprendęs, kad Sutartis buvo nutraukta nesilaikant joje nurodytų sąlygų. Iš arbitražo teismo sprendimo 30 punkto matyti, kad atsakovas arbitražo byloje savo poziciją iš esmės grindė argumentais dėl Sutarties nutraukimo termino skaičiavimo ir dėl kompensacijos pagal atstovavimo Sutarties III straipsnį nepagrįstumo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad šalys,

sudariusios arbitražinį susitarimą, visus su ginču susijusius klausimus ir aplinkybes turi kelti ginčo nagrinėjimo metu arbitražo teisme ir būtent jame įrodinėti ginčo aplinkybes, *inter alia*, ir susijusias su sutarčių aiškinimu bei taikymu. Kasacinis teismas konstatavo, kad negalima per arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūrą kompensuoti šalies netinkamo ar nepakankamo dalyvavimo ir aktyvumo arbitražo teismo procese – jei šalis neįrodė tų aplinkybių, kurios sudaro arbitražo teismo sprendimo turinį, jo nagrinėjimo arbitražo teisme metu, ji negali remtis šiomis aplinkybėmis kaip pagrindu nepripažinti ir neleisti vykdyti arbitražo teismo sprendimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *pagal pareiškėjo K. M. prašymą*, bylos Nr. 3K-3-411/2011). Minėta, kad argumentų dėl netesybų dydžio, jų atitikties realiai pareiškėjo patirtiems nuostoliams ar kitos šalies sąžiningumo įtvirtinant tokią Sutarties sąlygą arbitražo teisme žaidėjas ar tuometis jo atstovas nereiškė. Šalims sutarus dėl ginčų, kylančių iš Sutarties, sprendimo arbitraže, žaidėjui šio susitarimo neginčijus, dalyvavus arbitražo procese ir išdėsčius savo poziciją, pareiškėja įgijo pagrįstą lūkestį manyti, kad, arbitrui priėmus sprendimą, daugiau nebekils ginčų dėl arbitražo proceso metu nagrinėtų aplinkybių.

Vertinamas arbitražo teismo sprendimo galimas prieštaravimas viešajai tvarkai turi būti akivaizdus ir nustatomas pakartotinai nevertinant arbitražo teismo sprendime nustatytų aplinkybių, be to, turėtų būti nustatyta, kad sprendimo pripažinimas pažeistų pačias fundamentaliausias tarptautiniu mastu pripažįstamas vertybes ar moralės principus. Atsižvelgdama į pirmiau išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija vertina, kad nagrinėjamu atveju nėra pagrindo konstatuoti, jog nagrinėjamu arbitražo teismo sprendimu, kuriuo iš esmės priteistos iš anksto dviejų profesionalų sulygtos netesybos, būtų įtvirtintas viešosios tvarkos pažeidimas arba kad tokį pažeidimą lemtų arbitražo teismo sprendimo pripažinimas ir leidimas jį vykdyti. Lietuvos apeliacinis teismas, nors ir nurodęs, kad negalimas arbitražo teismo jau išnagrinėtos sutarties ar atskirų jos elementų pakartotinis nagrinėjimas ar vertinimas, vis dėlto vertino šalių sutarties nuostatas ir jų reikšmę šalių sutartiniuose teisiniuose santykiuose bei šiuo pagrindu konstatavo, kad arbitražo sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai. Kadangi, atsižvelgiant į pirmiau išdėstytus argumentus, toks vertinimas negali būti pagrindas atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, apskųsta Lietuvos apeliacinio teismo nutartis naikintina ir priimtina nauja nutartis – pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Šveicarijos Konfederacijos Tičino kantono prekybos, pramonės ir amatų rūmų arbitražo teismo 2013 m. lapkričio 14 d. sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 29 d. nutartį.

Pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Šveicarijos Konfederacijos Tičino kantono prekybos, pramonės ir amatų rūmų arbitražo teismo 2013 m. lapkričio 14 d. sprendimą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Sigitas Gurevičius

Donatas Šernas

Dalia Vasarienė

Paminėta tekste:

- CK2 2.166 str. Apibrėžtam terminui sudarytos sutarties nutraukimas
- CPK
- 3K-7-179/2006
- CK
- 3K-3-161/2008
- 3K-3-443/2008